

**МОНГОЛ УЛСЫН ҮНДСЭН
ХУУЛИЙН ЦЭЦИЙН
ДҮГНЭЛТ**

2021 оны 04 дүгээр сарын 16-ны
өдөр
02
хот

Дугаар
Улаанбаатар

Үүний дагуу Монгол Улсын Үндсэн хуульд оруулах нэмэлт, өөрчлөлтийн төслийн 3 дугаар зүйлд “4/Гучдугаар зүйлийн 2 дахь хэсэг: “2.Ерөнхийлөгчөөр тавин таван нас хүрсэн, сүүлийн таваас доошгүй жил эх орондоо байнга оршин суусан, Монгол Улсын уугуул иргэнийг зургаан жилийн хугацаагаар зөвхөн нэг удаа сонгоно.” гэж өөрчлөн найруулахаар; мөн Монгол Улсын Үндсэн хуулийн нэмэлт, өөрчлөлтийг дагаж мөрдөхөд шилжих журмын тухай хуулийн төсөлд “2 дугаар зүйл. Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Гучдугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтийг 2025 онд болох Ерөнхийлөгчийн ээлжит сонгуулиас эхлэн дагаж мөрдөнө.” гэж томъёолсон заалтууд тус тус тусгагдсан байсан. Харин хэлэлцүүлгийн явцад Үндсэн хуулийн Гучдугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтийг дагаж мөрдөх хугацааг 2020 оны 5 дугаар сарын 25-ны өдөр байхаар санал гарсныг Улсын Их Хурлын нийт гишүүний гуравны хоёрын саналаар дэмжсэн болно.

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Гучдугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт нэмэлт, өөрчлөлт орж, Ерөнхийлөгчийг зөвхөн нэг удаа 6 жилийн хугацаагаар сонгох болсон нь тухайн асуудлаар эрх зүйн шинэ орчин бүрдүүлж, шинэ нөхцөл байдал үүсгэсэн. Энэ нь одоо бүрэн эрхээ хэрэгжүүлж байгаа болон урьд нь Ерөнхийлөгчөөр ажиллаж байсан хүний нэр дэвшиж болох эсэх эрхийг хөндөөгүй бөгөөд үүнийг Үндсэн хуулийн үзэл баримтлал, зарчимд нийцүүлж шийдвэрлэх асуудал гэж ойлгож байна.

Монгол Улсын Үндсэн хуульд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтийн үзэл баримтлалд нийцүүлэн Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн сонгуулийн тухай хуулийг боловсруулж, баталсан. Уг хуулиар Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн сонгуулийг зохион байгуулж явуулах үндсэн зарчим, журмыг тодорхойлж, түүнтэй холбогдсон харилцааг зохицуулах, Монгол Улсын иргэний сонгох, сонгогдох эрхийг хангах зорилтыг тавьсан болно.

Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн сонгуулийн тухай хуулийн 2 дугаар зүйлийн 2.1 дэх хэсэгт “Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн сонгуулийн хууль тогтоомж нь Монгол Улсын Үндсэн хууль, энэ хууль болон эдгээр хуультай нийцүүлэн гаргасан хууль тогтоомжоос бүрдэнэ.” гэж заасан бөгөөд энэ хууль нь Ерөнхийлөгчийн сонгуулийг зохион байгуулж явуулахтай холбоотой зарчим, журмыг тодорхойлсон процедурын хэм хэмжээг тогтоосон процессын хууль юм. Ийм учраас Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн сонгуулийн тухай хуульд Ерөнхийлөгчид нэр дэвшигч нь Үндсэн хуулийн Гучдугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт зааснаар тавин нас хүрсэн; сүүлийн таваас доошгүй жил эх орондоо байнга оршин суусан; Монгол Улсын уугуул иргэн байх гэсэн тодорхой гурван шаардлагыг тусгасан болно. Мөн уг хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.4, 5.6 дахь хэсэгт нэр дэвшигчид тавих нийтлэг шаардлагыг, 26 дугаар зүйлийн 26.2, 26.3, 26.4, 26.5, 26.6 дахь хэсэгт тусгай шаардлагыг тус тус тусгасан. Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн сонгуулийн тухай хуулийн төсөл, хэлэлцүүлгийн явцад гарсан саналуудад

мөн одоо бүрэн эрхээ хэрэгжүүлж байгаа болон урьд нь Ерөнхийлөгчөөр ажиллаж байсан хүний нэр дэвшиж болох эсэх асуудал хөндөгдөөгүй.

Ерөнхийлөгчийн бүрэн эрх, халдашгүй байдал, тэдгээрийн баталгааг тогтоох, хэрэгжүүлэхтэй холбогдсон харилцааг зохицуулж байгаа Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн тухай хуулийг Монгол Улсын Үндсэн хуульд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтийн үзэл баримтлалд нийцүүлэн шинэчлэн батлах асуудлыг 2021 оны хаврын ээлжит чуулганаар хэлэлцэх ба үүнийг Монгол Улсын Их Хурлын 2021 оны 01 дүгээр сарын 24-ний өдрийн 23 дугаар тогтоолд тусгасан болно.

Иймд Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн сонгуулийн тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3.1.2 дахь заалт, 5 дугаар зүйлийн 5.4, 5.6 дахь хэсэг, 26 дугаар зүйлийн 26.2 дахь хэсэг нь Монгол Улсын Үндсэн хуулийн холбогдох заалтыг зөрчсөн гэж үзэх үндэслэлгүй байна.” гэсэн байна.

Тав. Уг маргаанд холбогдуулан Сонгуулийн ерөнхий хорооноос Үндсэн хуулийн цэцэд ирүүлсэн 2021 оны 02 дугаар сарын 22-ны өдрийн 1/54, мөн оны 3 дугаар сарын 02-ны өдрийн 1/68 дугаар албан бичигт:

“Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн сонгуулийн тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.6 дахь хэсэг, 26 дугаар зүйлийн 26.2 дахь хэсэгт Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн сонгуульд нэр дэвшигчид тавигдах нийтлэг болон тусгай шаардлагыг тодорхойлсон. Нэр дэвшигч нь Монгол Улсын Үндсэн хууль болон Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн сонгуулийн тухай хуульд заасан нийтлэг болон тусгай шаардлагуудыг хангаж байгаа эсэх талаар Сонгуулийн ерөнхий хороо нь тодорхойлолт, лавлагаа гаргахгүй бөгөөд Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн сонгуулийн тухай хуулийн 28 дугаар зүйлийн 28.2, 28.5 дахь хэсэгт зааснаар холбогдох эрх бүхий байгууллагуудын дүгнэлт, тодорхойлолт, лавлагааг үндэслэж нэр дэвшигчийг бүртгэх эсэх асуудлыг шийдвэрлэхээр хуульчилсан.

Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн сонгуулийн тухай хуулийн 28 дугаар зүйлийн 28.6 дахь хэсэгт зааснаар Сонгуулийн ерөнхий хороо нэр дэвшигчийн баримт бичгийг хүлээн авах хугацаа дууссанаас хойш гурав хоногийн дотор буюу 2021 оны 5 дугаар сарын 06-аас 08-ны өдрийн дотор нэр дэвшигчийг бүртгэх эсэх асуудлыг шийдвэрлэнэ.

Иймд Сонгуулийн ерөнхий хороо нь нэр дэвшигчийг бүртгэх эсэх асуудлаар хэзээ дүгнэлт гаргах, шийдвэрлэхийг Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн сонгуулийн тухай хуульд тодорхой хуульчилсан байх тул иргэнийг Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн сонгуульд нэр дэвшигчээр бүртгэх эсэх асуудлаар урьдчилан байр суурь илэрхийлэх, дүгнэлт гаргах боломжгүй байна.

Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн сонгуулийн тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.4 дэх хэсэгт “50 нас хүрсэн, сүүлийн таваас доошгүй жил эх орондоо байнга оршин суусан, Монгол Улсын Үндсэн хууль, энэ хуульд заасан бусад шаардлагыг хангасан Монгол Улсын уугуул иргэн Ерөнхийлөгчөөр сонгогдох эрхтэй.” гэж нэр дэвшигчид тавигдах нийтлэг шаардлагыг хуульчилсан.

Уг нийтлэг шаардлагад тавигдаж буй 50 нас хүрсэн байх, сүүлийн таваас доошгүй жил эх орондоо байнга оршин суусан байх болон Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн сонгуулийн тухай хуулийн 26 дугаар зүйлийн 26.2 дахь хэсэгт заасан нэр дэвшигчид тавигдах тусгай шаардлагуудыг хангаж буй эсэхийг мөн хуулийн 28 дугаар зүйлийн 28.2 дахь хэсэгт заасны дагуу эрх бүхий байгууллагуудын тодорхойлолт, лавлагааг үндэслэн нэр дэвшигч нь дээрх шаардлагуудыг хангаж буй эсэх асуудлаар дүгнэлт гаргах боломжтой. Харин нэр дэвшигч нь Монгол Улсын Үндсэн хуульд заасан шаардлагад нийцэж буй эсэх асуудлаар Ерөнхийлөгчийн сонгуулийн тухай хуульд нарийвчилсан зохицуулалт тусгагдаагүй нь хуулийг нэг мөр хэрэгжүүлэхэд болон сонгуулийг зохион байгуулахад хүндрэл үүсгэх нөхцөлийг бүрдүүлж байна.” гэжээ.

ҮНДЭСЛЭЛ:

1. Монгол Улсын Үндсэн хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах хуулийн төсөлд иргэдийн саналыг тусгах зорилгоор Монгол Улсын Их Хурлын 2017 оны 39 дүгээр тогтоолоор Монгол Улсын Үндсэн хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах асуудлаар ард түмний оролцоог хангах үүрэг бүхий ажлын хэсэг байгуулж, Улсын Их Хурлын даргын 2017 оны 107 дугаар захирамжаар олон нийтийн санал авах хэлэлцүүлгийг улсын хэмжээнд явуулсан байх бөгөөд энэ хүрээнд Улсын Их Хурлын Тамгын газар 2017 оны 7 дугаар сараас мөн оны 12 дугаар сард 21 аймаг, нийслэлийн хэмжээнд нийт 68 удаагийн бүсчилсэн хэлэлцүүлэг зохион байгуулж, улсын хэмжээнд нийт 327375 иргэнээс 5584832 нэгж санал хүлээн авч, нийтэд мэдээлжээ. Улмаар 2019 оны 11 дүгээр сарын 14-ний өдөр Монгол Улсын Үндсэн хуульд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтийг Улсын Их Хурал баталж, Монгол Улсад улс төр, хууль зүйн шинэ нөхцөл тогтоосон байна. Энэхүү нэмэлт, өөрчлөлт хууль тогтоогчдын хүсэл зоригоос гадна ард нийтийн хүсэл зоригийг илэрхийлсэн гэж үзэхээр байна.

2. Монгол Улсын Их Хурал 2019 оны 11 дүгээр сарын 14-ний өдөр Монгол Улсын Үндсэн хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулахдаа Үндсэн хуулийн Гучдугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн “Ерөнхийлөгчөөр дөчин таван нас хүрсэн, сүүлийн таваас доошгүй жил эх орондоо байнга оршин суусан, Монгол Улсын уугуул иргэнийг дөрвөн жилийн хугацаагаар сонгоно.” гэсэн зохицуулалтыг “Ерөнхийлөгчөөр тавин нас хүрсэн, сүүлийн таваас доошгүй жил эх орондоо байнга оршин суусан, Монгол Улсын уугуул иргэнийг зургаан жилийн хугацаагаар зөвхөн нэг удаа сонгоно.” гэж өөрчлөн найруулж, тус хуулийн Гучин нэгдүгээр зүйлийн 7 дахь хэсгийн “Ерөнхийлөгчийг зөвхөн нэг удаа улируулан сонгож болно.” гэсэн заалтыг хүчингүй болсонд тооцжээ.

3. Монгол Улсын Үндсэн хуулийн нэмэлт, өөрчлөлтийн Зургадугаар зүйлд зааснаар Монгол Улсын Үндсэн хуульд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтийг 2020 оны 5 дугаар сарын 25-ны өдрийн 12 цагаас эхлэн улс орон даяар дагаж мөрдөхөөр хуульчилжээ. Харин Монгол Улсын Үндсэн хуульд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтийг дагаж мөрдөхөд шилжих журмын тухай хуульд дээр дурдсан Гучдугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт тусгай журам үйлчлэх талаарх зохицуулалт тусгагдаагүй байна. Хууль буцаан хэрэглэх зарчим нь Үндсэн хуулийн хэм хэмжээний үйлчлэлд хамаардаггүй тул холбогдох зохицуулалтын талаар дагаж мөрдөх тусгай журам тогтоогоогүй нөхцөлд Үндсэн хуульд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлт нь хүчин төгөлдөр болмогц шууд үйлчилнэ. Тодруулбал, Монгол Улсын Үндсэн хуульд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлт болон түүнийг дагаж мөрдөх харилцааг зохицуулсан хуулиас үзэхэд Монгол Улсын Ерөнхийлөгчид нэр дэвшигчид тавьсан шалгуур, хязгаарлалт нь тус нэмэлт, өөрчлөлт хүчин төгөлдөр болсон хугацаанаас (өдөр, цагаас) нэгэн зэрэг үйлчлэхээр байна.

4. Улсын Их Хурлаас 2020 оны 12 дугаар сарын 24-ний өдөр Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн сонгуулийн тухай хуулийг батлахдаа уг хуульд Ерөнхийлөгчөөр зөвхөн нэг удаа сонгох Үндсэн хуулиар тавьсан нийтлэг шаардлагыг тусгалгүй орхигдуулж, өмнө нь Ерөнхийлөгчөөр сонгогдсон иргэн Монгол Улсын Үндсэн хуулийн нэмэлт, өөрчлөлт мөрдөгдөж эхэлсэн буюу 2020 оны 5 дугаар сарын 25-ны өдрөөс хойш зохион байгуулагдах Ерөнхийлөгчийн сонгуульд дахин нэрээ дэвшүүлэх эрх нээлттэй эсэхийг тодорхой хуульчлаагүйгээс эрх зүйн тодорхой байх зарчим, хүний эрх, эрх чөлөөг хангах хууль зүйн баталгаа алдагдах нөхцөл бүрдэж, маргаантай байдал үүсгэсэн байна. Тухайлбал, Монгол Улсын Сонгуулийн ерөнхий хорооноос ирүүлсэн 2021 оны 1/68 дугаар албан бичигт “нэр дэвшигч нь Монгол Улсын Үндсэн хуульд заасан шаардлагад нийцэж буй эсэх асуудлаар Ерөнхийлөгчийн сонгуулийн тухай хуульд нарийвчилсан зохицуулалт тусгагдаагүй нь хуулийг нэг мөр хэрэгжүүлэхэд болон сонгуулийг зохион байгуулахад хүндрэл үүсгэх нөхцөлийг бүрдүүлж байна.” гэжээ.

Түүнчлэн, маргааныг шалгах явцад цугларсан баримт, холбогдох судалгаа, үндсэн хуулийн болон сонгуулийн эрх зүйн онол, номлол, Үндсэн хуулийн шүүхүүдийн туршлагаас үзэхэд төрийн тэргүүний бүрэн эрхийн хугацаа болон сонгогдох давтамжийг хязгаарласан хуулийн зохицуулалт тухайн улсын Үндсэн хуульд нийцэж байгаа эсэхийг Үндсэн хуулийн шүүх, эсхүл түүнтэй адилтгах шүүхээр хянан шийдвэрлэдэг жишиг түгээмэл байна.

5. Монгол Улсын Их Хурлаас Үндсэн хуулийн цэцэд ирүүлсэн тайлбарт “... 2019 оны 6 дугаар сарын 06-ны өдөр Улсын Их Хурлын нэр бүхий гишүүд Монгол Улсын Үндсэн хуульд оруулах нэмэлт, өөрчлөлтийн төслийг Монгол Улсын Үндсэн хуулийн нэмэлт, өөрчлөлтийг дагаж мөрдөхөд шилжих журмын тухай хуулийн төслийн хамт өргөн мэдүүлсэн. Уг нэмэлт, өөрчлөлтийн төслийн үзэл баримтлалд ... Ерөнхийлөгчийн эрх зүйн байдлыг парламентын

засаглалтай улсын жишигт нийцүүлэн зарим өөрчлөлт, хязгаарлалтыг Үндсэн хуульд тусгах шаардлагатай гэдгийг тусгасан. Үүний дагуу Монгол Улсын Үндсэн хуульд оруулах нэмэлт, өөрчлөлтийн төслийн 3 дугаар зүйлийн 4 дэх заалтад “Гучдугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийг “Ерөнхийлөгчөөр тавин таван нас хүрсэн, сүүлийн таваас доошгүй жил эх орондоо байнга оршин суусан, Монгол Улсын уугуул иргэнийг зургаан жилийн хугацаагаар зөвхөн нэг удаа сонгоно.” гэж өөрчлөн найруулахаар, мөн Монгол Улсын Үндсэн хуулийн нэмэлт, өөрчлөлтийг дагаж мөрдөхөд шилжих журмын тухай хуулийн төсөлд “2 дугаар зүйл. Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Гучдугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтийг 2025 онд болох Ерөнхийлөгчийн ээлжит сонгуулиас эхлэн дагаж мөрдөнө.” гэж томъёолсон заалтууд тус тус тусгагдсан байсан. Харин хэлэлцүүлгийн явцад Үндсэн хуулийн Гучдугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтийг дагаж мөрдөх хугацааг 2020 оны 5 дугаар сарын 25-ны өдөр байхаар санал гарсныг Улсын Их Хурлын нийт гишүүний гуравны хоёрын саналаар дэмжсэн болно.” гэжээ.

Уг тайлбараас үзэхэд хууль тогтоогч Ерөнхийлөгчийн эрх зүйн байдлыг парламентын засаглалтай улсын жишигт нийцүүлэн зарим өөрчлөлт, хязгаарлалтыг Үндсэн хуульд тусгах шаардлагын хүрээнд дээр дурдсан Гучдугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийг өөрчлөн найруулж холбогдох хязгаарлалтыг тогтоосон байх бөгөөд тухайн хязгаарлалтын үйлчлэх хугацааг тусгайлан тогтоохоор төсөлд тусгасан байсныг Үндсэн хуулийн нэмэлт, өөрчлөлтийн нэгэн адил буюу нийтлэг байдлаар үйлчлэхээр тогтоосон байна.

Дээрх үндэслэлийн дагуу баталсан Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Гучдугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн “... зөвхөн нэг удаа сонгоно.” гэсэн заалт, мөн энэ хүрээнд тус хуулийн Гучин нэгдүгээр зүйлийн 7 дахь хэсгийг хүчингүй болсонд тооцсон нь агуулгын хувьд урьд өмнө Ерөнхийлөгчөөр сонгогдон ажилласан болон ажиллаж байгаа иргэн дахин Ерөнхийлөгчид нэр дэвшихгүй байх утгыг илэрхийлж байна.

6.Ардчилсан Үндсэн хуульд улсад ямар ч тохиолдолд Ерөнхийлөгчийн бүрэн эрхийн хугацаанд тодорхой хязгаар байх ёстой бөгөөд тухайн албан тушаалд дахин сонгогдоход хязгаарлалт тогтоох нь хүний эрхэд, тэр дундаа улс төрийн эрхэд үл хамаарах юм. Учир нь дахин сонгогдох асуудал бол өмнө сонгогдох эрхээ эдэлсэн этгээдэд хамаарах бөгөөд уг эрхээ эдэлсэнд тооцогддог нь Үндсэн хуулийн болон сонгуулийн эрх зүйд нэгэнт тогтсон, олон улсын нийтлэг жишиг болно.

7.Монгол Улсын Их Хурлаас 2020 оны 12 дугаар сарын 24-ний өдөр баталсан Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн сонгуулийн тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3.1.2 дахь заалтад ““нэр дэвшигч” гэж 50 нас хүрсэн, сүүлийн таваас доошгүй жил эх орондоо байнга оршин суусан, Монгол Улсын Үндсэн хууль болон энэ хуульд заасны дагуу Монгол Улсын Ерөнхийлөгчид нэр дэвшин бүртгүүлж, нэр дэвшигчийн үнэмлэх авсан Монгол Улсын уугуул иргэнийг” ойлгохоор зааж, мөн уг хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.4 дэх хэсэгт 50 нас хүрсэн, сүүлийн таваас доошгүй жил эх орондоо байнга оршин суусан, Монгол Улсын Үндсэн хууль, энэ хуульд заасан бусад шаардлагыг хангасан Монгол Улсын уугуул иргэн Ерөнхийлөгчөөр сонгогдох эрхтэй байхаар хуульчилжээ.

Мөн тус хуулийн 26 дугаар зүйлийн 26.2 дахь хэсгийн зохицуулалтаар нэр дэвшигчид тавигдах тусгай шаардлагыг тодорхойлсон бөгөөд уг хэсгийн 26.2.1-26.2.3 дахь заалтад банк, бусад хуулийн этгээд, иргэнд шүүхийн шийдвэрээр тогтоогдсон төлбөл зохих зээл, барьцаа болон батлан даалтын өр төлбөргүй байх; татварын хугацаа хэтэрсэн өр төлбөргүй байх, аль нэг компанийн 51 ба түүнээс дээш хувийн хувьцаа эзэмшдэг бол тухайн компани нь албан татварын хугацаа хэтэрсэн өргүй байх; сэтгэцийн эмгэггүй байх гэсэн гурван шаардлагыг тогтоосон байна.

Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн сонгуулийн тухай хуулийн Ерөнхийлөгчид нэр дэвшигчид тавигдах нийтлэг болон тусгай шаардлагыг тодорхойлсон дээр дурдсан зохицуулалтын агуулгаас үзэхэд Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Гучдугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт заасан Монгол Улсын Ерөнхийлөгчид тавигдах нийтлэг шалгуур, шаардлагыг бүрэн зааж, нэг мөр тодорхой тусгаагүй байна. Тодруулбал, Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Гучдугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн

зохицуулалтаар тогтоосон тавин нас хүрсэн; сүүлийн таваас доошгүй жил эх орондоо байнга оршин суусан; Монгол Улсын уугуул иргэн байх гэсэн нийтлэг шаардлагыг дээрх хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3.1.2 дахь заалт, 5 дугаар зүйлийн 5.4 дэх хэсэгт тусгасан боловч, “зөвхөн нэг удаа сонгох” буюу урьд нь Ерөнхийлөгчөөр сонгогдон ажиллаагүй байх хязгаарлалтыг тус хуулийн дээрх заалтуудад тодорхой тусгаагүй байна.

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн холбогдох зохицуулалтын агуулгыг уг хуульд бүрэн тусгаагүйн улмаас дээрх шаардлагыг хангасан иргэнийг нэр дэвшүүлэх хууль зүйн боломж бүрдэхгүй болох, улмаар эрх зүйн тодорхой бус, хийдэлтэй байдлыг үүсгэж, Үндсэн хуулиар баталгаажсан ардчилсан ёс, шударга ёс, эрх чөлөө, тэгш байдал, үндэсний эв нэгдлийг хангах, хууль дээдлэх зарчмыг зөрчих үндэслэлийг бүрдүүлсэн байна.

Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн сонгуулийн тухай хуулийг хэлэлцэн баталсан Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэлгэрэнгүй тэмдэглэлтэй танилцахад хууль зүйн тодорхой бус байдал үүсэхээр байгаа талаар Улсын Их Хурлын нэр бүхий гишүүдээс санал гаргаж байсныг тэмдэглэх нь зүйтэй байна.

8. Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн Тамгын газраас ирүүлсэн тайлбарт тэмдэглэсэн Үндсэн хуулийн цэцийн 1997 онд хянан шийдвэрлэсэн маргаан нь агуулга, маргаан бүхий эрх зүйн акт, маргагч талуудын хувьд аль аль нь иргэдийн мэдээллийн дагуу үүссэн энэхүү маргаанаас өөр байна. Тодруулбал, Монгол Улсын Үндсэн хуулийн цэц 1997 оны 4 дүгээр сарын 23-ны өдөр Сонгуулийн ерөнхий хорооны “П.Очирбатыг Монгол Улсын Ерөнхийлөгчид нэр дэвшигчээр бүртгэж, үнэмлэх олгох тухай” 1997 оны 3 дугаар сарын 27-ны өдрийн 03 дугаар тогтоол Үндсэн хуулийн Гучин нэгдүгээр зүйлийн 7 дахь хэсгийг буюу “Ерөнхийлөгчийг зөвхөн нэг удаа улируулан сонгож болно.” гэж заасныг зөрчсөн эсэх маргааныг хянан шийдвэрлэж 03 дугаар дүгнэлт гарчээ. Уг маргааны гол агуулга нь “П.Очирбат 1990 оны 9 дүгээр сарын 03-ны өдөр Ардын Их Хурлаас Бүгд Найрамдах Монгол Ард Улсын Ерөнхийлөгчөөр сонгогдсон нь Монгол Улсын Үндсэн хууль (1992 оны)-д заасан Ерөнхийлөгчөөр сонгогдсонд тооцогдох эсэх асуудал байсан бөгөөд Пунсалмаагийн Очирбат 1990 оны 9 дүгээр сарын 03-ны өдөр Ардын Их Хурлаас Бүгд Найрамдах Монгол Ард Улсын Ерөнхийлөгчөөр сонгогдсоныг Үндсэн хуулийн дагуу нийт ард түмнээс Монгол Улсын Ерөнхийлөгчөөр сонгогдсон гэж үзэхгүй, харин 1993 онд Монгол Улсын Ерөнхийлөгчөөр нэг удаа сонгогдсон байх тул дахин 1997 онд улиран сонгогдох эрх нь нээлттэй байна гэж үзээд Сонгуулийн ерөнхий хорооны уг тогтоолыг Үндсэн хуулийн Гучин нэгдүгээр зүйлийн 7 дахь хэсгийг зөрчөөгүй байна гэж дүгнэсэн байна. Өөрөөр хэлбэл, тухайн үед Ерөнхийлөгч асан Пунсалмаагийн Очирбатыг шинэ Үндсэн хуулийн дагуу Монгол Улсын Ерөнхийлөгчөөр нэг удаа сонгогдчихоод байгааг тогтоожээ.

Иймд Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн сонгуулийн тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3.1.2 дахь заалт, мөн хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.4 дэх хэсэг Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Нэгдүгээр зүйлийн 2 дахь хэсгийн “Ардчилсан ёс, шударга ёс, эрх чөлөө, тэгш байдал, үндэсний эв нэгдлийг хангах, хууль дээдлэх нь төрийн үйл ажиллагааны үндсэн зарчим мөн.”, Гучдугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн “Ерөнхийлөгчөөр тавин нас хүрсэн, сүүлийн таваас доошгүй жил эх орондоо байнга оршин суусан, Монгол Улсын уугуул иргэнийг зургаан жилийн хугацаагаар зөвхөн нэг удаа сонгоно.”, Далдугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн “Үндсэн хуульд хууль ... бүрнээ нийцсэн байвал зохино.” гэсэн заалтыг тус тус зөрчсөн байна.

Харин иргэн Г.Батаагийн мэдээллийн шаардлагад тусгасан Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн сонгуулийн тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.6 дахь хэсгийн “Монгол Улсын иргэний сонгох, сонгогдох эрхийг хууль бусаар хязгаарлах, сонгогчоос саналаа чөлөөтэй илэрхийлэхэд хөндлөнгөөс нөлөөлөх, саад учруулахыг хориглоно.” гэсэн зохицуулалт нь иргэдийн Үндсэн хуулиар баталгаажсан сонгох, сонгогдох эрхийг хангахад чиглэсэн агуулгатай байх бөгөөд Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Гучдугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгтэй шууд хамааралгүй байна. Мөн мэдээлэл гаргагч Д.Үүрцайх, Т.Доржханд, О.Мөнхсайхан нарын мэдээлэлд дурдсан Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн сонгуулийн тухай хуулийн 26 дугаар зүйлийн 26.2 дахь хэсгийн зохицуулалтаар нэр дэвшигчид

тавигдах тусгай шаардлагыг тодорхойлоод, хуульд заасан нийтлэг шаардлагыг мөн баримтлахыг тодотгон заасан байна.

9.Түүнчлэн Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлийн 29.1.7 дахь заалтад хуулийн төслийн агуулга нь “бусад хуулийн заалтыг давхардуулан заахгүйгээр шаардлагатай бол түүнийг эш татах, энэ тохиолдолд эшлэлийг тодорхой хийж, хуулийн нэр болон хэвлэн нийтэлсэн албан ёсны эх сурвалжийг бүрэн гүйцэд заасан байх;” нийтлэг шаардлага хангасан байна гээд, мөн хуулийн 32 дугаар зүйлд уг эшлэлийг хэрхэн хэрэглэх талаарх зохицуулалтыг нарийвчлан тусгажээ.

Гэтэл Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Гучдугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн холбогдох зохицуулалтыг Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн сонгуулийн тухай хуулийг батлахдаа мөн хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3.1.2 дахь заалт, 5 дугаар зүйлийн 5.4 дэх хэсэгт давхардуулан зааж, шаардлагатай тохиолдолд түүнийг эш татах хуулийн нийтлэг шаардлагыг хангаагүйгээс хууль хоорондын зөрчлийг бий болгож, хууль дээдлэх зарчмыг зөрчих нөхцөл бүрдүүлсэн байгааг тэмдэглэе.

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Жаран дөрөвдүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэг, Жаран зургадугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг, мөн зүйлийн 2 дахь хэсгийн 1 дэх заалт, Үндсэн хуулийн цэцэд маргаан хянан шийдвэрлэх ажиллагааны тухай хуулийн 31, 32 дугаар зүйлийг тус тус удирдлага болгон

МОНГОЛ УЛСЫН ҮНДСЭН ХУУЛИЙН НЭРИЙН ӨМНӨӨС ДҮГНЭЛТ ГАРГАХ нь:

1.Монгол Улсын Их Хурлаас 2020 оны 12 дугаар сарын 24-ний өдөр баталсан Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн сонгуулийн тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3.1.2 дахь заалт, 5 дугаар зүйлийн 5.4 дэх хэсэг Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Нэгдүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэгт “Ардчилсан ёс, шударга ёс, эрх чөлөө, тэгш байдал, үндэсний эв нэгдлийг хангах, хууль дээдлэх нь төрийн үйл ажиллагааны үндсэн зарчим мөн.”, Гучдугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт “Ерөнхийлөгчөөр тавин нас хүрсэн, сүүлийн таваас доошгүй жил эх орондоо байнга оршин суусан, Монгол Улсын уугуул иргэнийг зургаан жилийн хугацаагаар зөвхөн нэг удаа сонгоно.”, Далдугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Үндсэн хуульд хууль ... бүрнээ нийцсэн байвал зохино.” гэж заасныг зөрчсөн байна.

2.Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн сонгуулийн тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.6 дахь хэсэг Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Гучдугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийг; мөн хуулийн 26 дугаар зүйлийн 26.2 дахь хэсэг Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Нэгдүгээр зүйлийн 2, Арван есдүгээр зүйлийн 1, Гучдугаар зүйлийн 2, Далдугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн холбогдох заалтыг тус тус зөрчөөгүй байна.

3.Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн сонгуулийн тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3.1.2 дахь заалтын “... 50 нас хүрсэн, сүүлийн таваас доошгүй жил эх орондоо байнга оршин суусан, ... уугуул ...”; мөн хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.4 дэх хэсгийн “50 нас хүрсэн, сүүлийн таваас доошгүй жил эх орондоо байнга оршин суусан, ... уугуул ...” гэсэн заалтыг Үндсэн хуулийн цэцэд маргаан хянан шийдвэрлэх ажиллагааны тухай хуулийн 32 дугаар зүйлийн 4 дэх хэсэгт заасны дагуу 2021 оны 4 дүгээр сарын 16-ны өдрөөс эхлэн тус тус түдгэлзүүлсүгэй.

4.Энэхүү дүгнэлтийг Үндсэн хуулийн цэцэд маргаан хянан шийдвэрлэх ажиллагааны тухай хуулийн 36 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт заасны дагуу хүлээн авснаас хойш 15 хоногийн дотор хэлэлцэж, хариу ирүүлэхийг Улсын Их Хуралд уламжилсугай.

ДАРГАЛАГЧ

Д.ОДБАЯР

ГИШҮҮД

Д.СОЛОНГО

Г.ТУУЛХҮҮ

Г.БАЯСГАЛАН

Ж.ЭРДЭНЭБУЛГАН